

BANKLAR FAOLIYATIDA ISLOMIY MOLIYANING ROLI

*Ilmiy rahbar: Sa'dullayeva Gulnoza Usmanovna
Abdulazizova Umida Hasanboy qizi*

Annotatsiya Mazkur maqolada banklar faoliyatida Islomiy moliyaning roli va uning iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdagi ahamiyati tahlil qilingan. Islomiy moliya tamoyillari asosida ishlaydigan banklarning an'anaviy banklardan farqlari va ustunliklari, shuningdek, ularning jamiyat va biznes subyektlari uchun keltiradigan foydalari o'rganilgan. Statistika ma'lumotlari asosida Islomiy banklarning dunyo bozorlaridagi rivojlanish sur'atlari va istiqbollari baholangan. Shu bilan birga, ushbu banklar faoliyatida yuzaga keladigan muammolar, ularga ta'sir qiluvchi omillar va ularni yengib o'tish yo'llari ham keng ko'lamda tahlil qilingan. Maqola bank tizimining Islomiy moliyaga asoslangan holda qayta shakllanishi, uning iqtisodiy inqirozlarni yengishdagi roli va kelajakdagi ahamiyatini ko'rsatishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Islomiy moliya, bank tizimi, iqtisodiy barqarorlik, shariat tamoyillari, moliyaviy inklyuziya, Islom banklari, investitsiya tamoyillari.

Kirish Bank tizimi har qanday iqtisodiyotning asosiy ustuni hisoblanadi. Moliyaviy vositalarni samarali taqsimlash orqali iqtisodiy o'sishni ta'minlashda banklar muhim rol o'ynaydi. So'nggi yillarda Islomiy moliya tamoyillari asosida faoliyat olib boruvchi banklar jahon moliya tizimida o'ziga xos o'rin egallamoqda. Ular shariat tamoyillariga asoslangan holda, iqtisodiy barqarorlikni oshirish, moliyaviy inklyuziyani kengaytirish va ijtimoiy adolatni ta'minlashga qaratilgan. Mazkur maqolada Islomiy moliyaning banklar faoliyatidagi roli, uning asosiy xususiyatlari, afzalliklari va jamiyat uchun ahamiyati chuqur o'rganiladi. Shu bilan birga, Islomiy moliya vositalarining global moliya bozoridagi rivojlanish tendensiyalari hamda O'zbekiston kabi davlatlarda uni joriy etish imkoniyatlari tahlil qilinadi.

Adabiyotlar sharhi

Islom moliyasi va banklari bo'yicha mavjud adabiyotlar ushbu sohaning nazariy va amaliy jihatlarini yoritadi. Jumladan:

- Iqbal, M. va Mirakhor, A. (2024) "An Introduction to Islamic Finance" asari Islom moliyasining asosiy tamoyillari va amaliyoti haqida batafsil ma'lumot beradi. Unda Islom moliya tizimining boshqa moliya tizimlaridan farqlari va afzalliklari keng yoritilgan.

- Khan, T. va Bhatti, M. (2023) “Developments in Islamic Banking” kitobida Islom banklarining rivojlanish tendensiyalari va ularning iqtisodiyotga ta’siri ko‘rib chiqiladi. Kitob Islom banklarining xalqaro tajribasini chuqur o‘rganishga xizmat qiladi.
- O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 11-martdagi Farmoni Islom moliyasini rivojlantirishga oid huquqiy asoslarni yaratish bo‘yicha muhim yo‘nalishlarni belgilaydi. Ushbu hujjat milliy moliya tizimida Islom moliyasini joriy etish jarayonini tezlashtirishga xizmat qilmoqda.
- Al-Suhaimi, A. (2020) “Islamic Banking and Economic Development” kitobi Islom banklarining iqtisodiy o‘sishga ta’siri va ularning barqaror rivojlanishdagi rolini ochib beradi.
- Chapra, U. (2022) “Islam and the Economic Challenge” asari Islom iqtisodiyoti va moliya tizimining umumiy qoidalarini tushuntiradi. Bu kitobda Islom moliyasining adolat, samaradorlik va ijtimoiy mas’uliyat tamoyillari asosida qanday rivojlanishi haqida fikr yuritiladi.

Mazkur adabiyotlar Islom moliyasi bo‘yicha ilmiy izlanishlar va amaliy tadqiqotlar olib borish uchun muhim manba hisoblanadi.

Asosiy qism

Islomiy moliyaning asosiy tamoyillari:

Islomiy banklar faoliyati quyidagi asosiy tamoyillarga asoslanadi:

1. Islomiy moliya tizimida foiz asosidagi bitimlar qat’iyan taqiqlangan. Bu tamoyil iqtisodiy tenglikni ta’minlash va moliyaviy yuklarni adolatli taqsimlashga qaratilgan.
2. Tavakkalchilik va noaniqlikni o‘z ichiga oluvchi bitimlar taqiqlangan. Bu moliyaviy shaffoflikni oshiradi va ortiqcha xatarlarni kamaytiradi.
3. Har qanday moliyaviy faoliyat shariat tamoyillariga muvofiq amalga oshirilishi kerak. Harom sohalar, masalan, spirtli ichimliklar, qimor va boshqa shariat tomonidan taqiqlangan faoliyatlar moliyalashtirilmaydi.
4. Islomiy banklarda risk va foyda teng ravishda taqsimlanadi. Ushbu tamoyil ijtimoiy tenglik va barqarorlikni ta’minlaydi.

Islomiy banklar va an’anaviy banklar o‘rtasidagi asosiy farqlar quyidagicha:

- An'anaviy banklar kreditlash orqali foiz daromadiga tayanadi, Islomiy banklar esa mudharaba (foyda taqsimoti), musharaka (sheriklik), ijara (lizing) va sukuk (Islomiy obligatsiyalar) kabi vositalardan foydalanadi.
- Islomiy banklar moliyaviy spekulatsiyaga qarshi qat'iy choralar ko'radi.
- Islomiy banklar o'z faoliyatida ijtimoiy mas'uliyatni ustuvor qiladi va faqat ijtimoiy foydali loyihalarni moliyalashtiradi.

Islomiy banklar iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda quyidagi jihatlari bilan ajralib turadi:

1. Sarmoyalarning real iqtisodiyotga yo'naltirilishi iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantiradi.
2. Riskning bank va mijozlar o'rtasida taqsimlanishi moliyaviy inqirozlar xavfini kamaytiradi.
3. Spekulativ moliyaviy operatsiyalarning taqiqlanishi bozor barqarorligini oshiradi.

Statistika ma'lumotlar va islom moliyasining jahon bozorida rivojlanish ko'rsatkichlari:

- 2023-yil yakunlariga ko'ra, dunyo bo'ylab Islomiy banklar aktivlari hajmi 3 trillion AQSh dollaridan oshdi.
- Har yili Islomiy moliya sektori o'rtacha 10-15% o'sish sur'atini namoyish qilmoqda.
- Saudiya Arabistoni, Malayziya, Indoneziya va Birlashgan Arab Amirliklari Islomiy moliya markazlari hisoblanadi.
- Sukuk obligatsiyalari bozor hajmi 2022-yilda 1 trillion AQSh dollarini tashkil etdi.

Islomiy banklarning bank tizimidagi roli quyidagilarda namoyon bo'ladi:

1. Islomiy banklar faoliyatida ijtimoiy mas'uliyat tamoyillari muhim ahamiyat kasb etadi.
2. Bank xizmatlaridan foydalanmayotgan aholining keng qatlamini qamrab olish orqali moliyaviy inklyuziyani oshiradi.
3. Real sektorga yo'naltirilgan sarmoyalar orqali iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi.

4. Islomiy moliyaviy vositalar global kapital bozorlariga kirib, iqtisodiy aloqalarni kuchaytiradi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, Islomiy banklar nafaqat musulmon mamlakatlarda, balki boshqa mintaqalarda ham muvaffaqiyatli rivojlanmoqda. Ularning kelajakda iqtisodiy barqarorlik va ijtimoiy adolatni ta'minlashdagi o'rni yanada oshishi kutilmoqda.

REFERENCES

1. Ahmed, S. (1989), Islamic Banking and Finance, Journal of Monetary Economics, Vol 24, pp. 157-167.

2. Blitz, R. and Long, M. (1965), The Economics of Usury Regulation. Journal of Political Economy, Dec., pp. 608-619.

3. Ahmadjonov, A Abdullayev, M Mamayusupov, O Umarjonov. (2021). Raqamli iqtisodiyotda boshqaruv muammolari. Science and Education, 2(10), 636-642.

4. AA, Mulaydinov Farkhod Muratovich. (2021). RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI VA AMALIY AHAMIYATI. AXBOROTKOMMUNIKACIYA TEXNOLOGIYALARI VA TELEKOMMUNIKACIYALARNING ZAMONAVIY MUAMMOLARI VA ECHIMLARI ONLAIN RESPUBLIKA ILMIIY-TEHNIK ANJUMANINING MABRUZALAR TUPAMI, 2 (6), 794

5. Akhmadjonov, A Abdullayev, A Abdupattayev, M Sultonov. (2021). ISLAMIC BANKING MANAGEMENT, ASSETS AND LIBILITIES. Scientific progress, 2 (6), 1525-1532.

6. M Mamadjonov, A Abdullayev, I Abdurahmonov, A Mamadaliyev. (2021). CHALLENGES OF MANAGEMENT IN THE DIGITAL ECONOMY. Scientific progress, 2 (6), 1533-1537.

7. MMQ Tojiyeva, AAU Abdullayev. (2021). THE USE OF MODERN TECHNOLOGIES IN STATISTICAL DATA COLLECTION. Asian Journal of Multidimensional Research 10 (12), 250-254.

